

Ve dnech 22.–23. listopadu 1988 se ve středisku Videopress MON konal bilaterální seminář Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV v Praze a Ústředního ústavu pro výzkum mládeže v Lipsku (ZIJ), na téma *Mládež – malé společenské skupiny a společenské procesy*. Organizátorem bylo oddělení pro výzkum mládeže ÚFS ČSAV.

S úvodním referátem na téma *Mládež v procesech společenské přestavby* vystoupil P. Sak (ÚFS ČSAV). Analyzoval sociálně ekonomické procesy, které formovaly mládež jako subjekt koncem sedmdesátých a v první polovině osmdesátých let a které limitují její úlohu subjektu v procesech přestavby. Zvyšující se dynamika společenského vývoje a kvalitativně nové jevy ve společnosti vedou k větší diferenciaci po sobě následujících věkových skupin mládeže, způsobené odlišným vlivem společných podmínek na její sociální zrání. V závěru se P. Sak zamýšlel nad otázkou, kam směřuje naše společnost a zda má mládež dostatek možností podílet se na řízení společenských procesů.

Na P. Saka navázal A. Hoffmann (ZIJ Lipsko) referátem *Aktuální otázky rozvoje teorie mládeže v NDR*. Zhodnotil genezi výzkumného zaměření ústavu za dvacet let jeho existence a zformuloval klíčové otázky, na něž by měla sociologie mládeže dát v nastávajícím období odpověď (např. využití potenciálu vzdělání, kreativita). To předpokládá přechod od kvantitativní ke kvalitativní analýze, dlouhodobé srovnávání empirických výsledků a zejména diferencovaný přístup k mládeži. Citelným nedostatkem je také absence jednotné teorie mládeže a nedostatečný přehled o aktuální situaci v oboru ve světě.

A. Kabátek (ÚFS) hovořil o *generační kultuře a generačních skupinách*. Načrtl pojetí generační kultury mládeže jako integrálního prvku kultury společnosti a jako historicky a sociálně podmíněné kategorie. Dále se zabýval místem a úlohou generační kultury a generačních skupin v procesu kulturní kontinuity společnosti a společenského zrání mladých lidí. Vycházel z toho, že generační kultura je jedním z inovačních faktorů kultury společnosti a má tudíž i vliv na dynamiku společenského vývoje.

Obsahovými a metodickými problémy *vymezení okrajových skupin mládeže* se zabýval W. Brück (ZIJ). Toto téma se teprve nedávno dostalo do centra pozornosti sociologů. S tím jsou spojeny i terminologické problémy, malé zkušenosti z empirického výzkumu tohoto mnohdy velmi obtížně dostupného objektu. Poté podal W. Brück typologii marginálních skupin mládeže v NDR s jejich základními charakteristikami, v některých případech velmi zajímavou rodinnou anamnézou a regionálními rozdíly. Analýza byla doplněna výsledky názorů a postojů německé mládeže k těmto skupinám. V závěru referující naznačil slabiny v přístupu společnosti k těmto skupinám.

Na toto vystoupení vhodně navázal J. Svítek (ÚFS) referátem o *zájmových skupinách mládeže*. Na základě výsledků výzkumu malých sociálních skupin podal určitý přehled o stupni rozvinutosti a míře významnosti neinstitucionálního zájmového seskupování mládeže v ČSSR v současné době. Vymezil tyto skupiny jako relativně malá vrstevnická seskupení, sdružující mladé lidi přibližně stejných zájmů a cílů, v nichž není kodifikován pevně stanovený systém pravidel, norem, postavení, rolí apod. a které se alespoň v počáteční etapě svého vývoje formují vně společenských institucí a jsou fakticky dobrovolná.

Na závěr prvního dne semináře vystoupila G. Ullrichová (ZIJ) s referátem o *problémech formálních a neformálních skupin mládeže ve volném čase*. Vyšla z problému definování volného času (na němž se dosud sociologové neshodli) a jeho funkcí. Zejména funkce rozvoje osobnosti je pro mládež významná, ale její realizace závisí na tom, jak mladí lidé s volným časem nakládají. Nezastupitelnou úlohu zde plní neformální skupiny (k nimž patří asi dvě třetiny mladých lidí). G. Ullrichová zdůraznila nerealnost předpokladu, že všechny zájmy mladých lidí lze pokrýt organizovanými formami.

Druhý den jednání zahájil B. Kaftan (ZIJ) referátem *Analýza skupinových procesů v mládežnických pracovních kolektivech*. Mládežnické pracovní kolektivy a členství v nich mají v NDR vysokou prestiž a mladí lidé mají o členství v nich zájem. Všichni vedoucí pracovníci však neumí využít specifických vlastností a předností těchto kolektivů a na druhé straně jim poskytnout podporu v době, kdy se teprve připravují na dosahování špičkových výkonů. B. Kaftan upozornil na to, že dosud se sledovaly jen pozitivní rysy těchto brigád, chybí jejich komplexní analýza.

Od sféry práce se pak zájem přesunul na období přípravy na povolání. M. Čermáková (ÚFS) vystoupila na téma *Vzdělání, kvalifikace a rozvoj osobnosti*. Východiskem byl pohled na školství jako na komplikovaný sociální a ekonomický systém, odrážející sociální realitu a její nedostatky. Rozdílné vzdělávací příležitosti znamenají nejen rozdíl v dosahovaném formálním vzdělání a s ním spjatých

kvalifikačních znacích, ale i rozdíly ve vzdělanosti samé, včetně s ní spojených schopností využívání volného času, sociálních a kulturních hodnot. Ovlivňují i schopnost zaujmout aktivní postoj ke společenskému dění.

Vzděláním v podmínkách NDR se pak zabývala A. Gläserová (ZIJ), která hovořila o faktorech stimulujících rozvoj schopností v základní škole. Ve svém referátu vycházela z dlouhodobého opakovaného výzkumu sledujícího vztah mezi školními a inteligenčními výkony a proměnu tohoto vztahu v čase. Zmínila se i o experimentech prováděných na základě těchto výsledků v některých školách.

Jako poslední vystoupila H. Navarová (ÚFS) na téma *Rodina v procesu generační kontinuity a diskontinuity*. Věnovala pozornost změnám, k nimž dochází v současné rodině, zejména demokratizaci vztahů v rodině a to jak mezi manželi, tak mezi rodiči a dětmi. V rodině je možno sledovat jak zlom kontinuity generací, nepředatelnost zkušeností, tak i přenos určitých norem, vztahů a hodnot, především kulturních. H. Navarová hovořila také o složitém postavení současné ženy v rodině a ve společnosti a o nutnosti vytvoření nového modelu rodiny, respektujícího individualitu lidí.

Seminář byl všemi účastníky hodnocen jako pozitivní přínos ke vzájemné spolupráci a dialogu o aktuálních otázkách postavení mládeže v současné společnosti v obou zemích a její faktické účasti (a také jejích limitech) v procesu společenské přestavby. Bohatá diskuse se vyznačovala snahou analyzovat problémy v širších společenských souvislostech a najít historické kořeny současných jevů.

Zdena Mansfeldová

Konference „Automatizované systémy řízení a inovace v řízení sociálního rozvoje – ASŘ/IRSR '88“¹⁾

Dlouhodobě sledovaný problém „automatizace a sociální rozvoj“ byl v loňském roce probírán na jubilejní, desáté konferenci. Zaměření a program konference vycházely z poznatků a doporučení konference předcházející²⁾. Teoretická východiska i problémy výzkumu a praxe řízení sociálních procesů byly nastolovány a diskutovány se zaměřením na změny a modifikace vyvolané současnými podmínkami přechodu na organizační formy státního podniku, samofinancování a samosprávu, jakož i dalšími vlivy nového hospodářského mechanismu. Konference byla orientována na hledání cest a forem nejučinnější pomoci procesům přestavby společnosti, jejíž osou v politické rovině je demokratizace veškerého života, v rovině řízení hospodářství pak jde především o přechod od direktivně administrativních metod plánování a řízení k metodám ekonomickým.

V zahajovacím slově zdůraznil předseda přípravného výboru konference V. Pernica (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha), že ekonomický a sociální rozvoj jsou nerozlučně spjaty s rozvojem politickým. Socialistická demokracie a samospráva jsou podmínkou i předpokladem a nástrojem dalšího rozvoje naší společnosti. Tyto bezesporné a obecně uznávané fakty se v běžném životě mohou dostávat do rozporu při stanovení odpovědnosti za sociální rozvoj v konkrétní oblasti, při vyčleňování materiálních a finančních prostředků na mzdy a sociální zabezpečení a konečně také v procesu zohledňování vzdálených nepříznivých vlivů výrobní činnosti. Oblastí zvláštního zájmu se stává sociální aspekt programů útlumu některých výrob a možnosti řešení sociálního problému pomocí sociálního programu. Přestavba je nutným, avšak rozporuplným procesem, v jehož průběhu nelze vyloučit, že sociální rozvoj v konkrétní

¹⁾ Konference konaná ve dnech 28.–30. listopadu 1988 v Olomouci byla desátou teoreticko-praktickou konferencí řešitelů hlavního úkolu státního plánu základního výzkumu IX–3–3 *Řízení, plánování a prognózování společenských procesů v období výstavby rozvinutého socialismu v ČSSR*, koordinovaného dr.ing. F. Kuttou, DrSc. z ÚFS ČSAV, Praha a pracovníků řídící praxe všech úrovní. Organizačně zabezpečuje konferenci Dům techniky ČSVTS Praha, ten je také vydavatelem sborníků referátů z každé konference.

²⁾ Podrobné zprávy o konferencích jsou každoročně zveřejňovány v Sociologickém časopise (zpráva o konferenci v r. 1987 viz SČ č. 3/1988). V čísle 6/1986 jsou zveřejněny výsledky všech konferencí konaných do roku 1986.